

Досудове розслідування у кримінальному процесі України

Комплексний огляд ключових аспектів стадії досудового розслідування: поняття, форми, межі та процесуальні гарантії

РОЗДІЛ 1

Поняття та значення досудового розслідування

Досудове розслідування є однією з ключових стадій кримінального провадження, без розуміння якої неможливо адекватно сприймати ані судовий розгляд, ані систему процесуальних гарантій у кримінальному процесі загалом. Саме на цій стадії закладається фактичний і доказовий фундамент майбутнього судового рішення.

Місце досудового розслідування в системі стадій

Центральна роль

Досудове розслідування займає центральне місце серед стадій кримінального провадження, оскільки воно розпочинається з моменту внесення відомостей до ЄРДР, передує судовому розгляду та створює умови для реалізації функції правосуддя судом.

Нормативне визначення

Відповідно до статті 3 КПК України, досудове розслідування розглядається як стадія кримінального провадження, що включає досудове слідство та дізнання. Це не допоміжний етап, а самостійна процесуальна стадія зі своєю внутрішньою логікою та структурою.

Сутність досудового розслідування

З'ясування обставин

Встановлення всіх обставин вчинення кримінального правопорушення

Встановлення особи

Ідентифікація особи, яка вчинила правопорушення

Робота з доказами

Збирання, перевірка та оцінка доказів

Процесуальні рішення

Прийняття рішень для подальшого руху провадження

Принципово важливо: досудове розслідування не є встановленням винуватості особи. Винуватість встановлюється виключно судом і лише у формі обвинувального вироку, що набрав законної сили.

Завдання досудового розслідування

01

Швидке та неупереджене розслідування

Забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінального правопорушення

03

Процесуальні гарантії

Забезпечення належного процесуального становища підозрюваного, потерпілого та інших учасників

02

Захист невинуватих

Недопущення притягнення до кримінальної відповідальності невинуватих осіб

04

Підготовка до суду

Створення умов для ефективного судового розгляду

Подвійна функція досудового розслідування

Публічний інтерес

Інструмент реалізації публічного інтересу в притягненні винних до відповідальності

Захист особи

Механізм захисту особи від необґрунтованого та надмірного втручання держави у її права і свободи

Значення для подальших стадій

1

Межі обвинувачення

Формуються межі обвинувачення, які згодом обмежуватимуть судовий розгляд

2

Обсяг доказів

Визначається обсяг доказів, що будуть досліджуватися судом

3

Альтернативи

Вирішується питання про можливість альтернативних форм завершення провадження

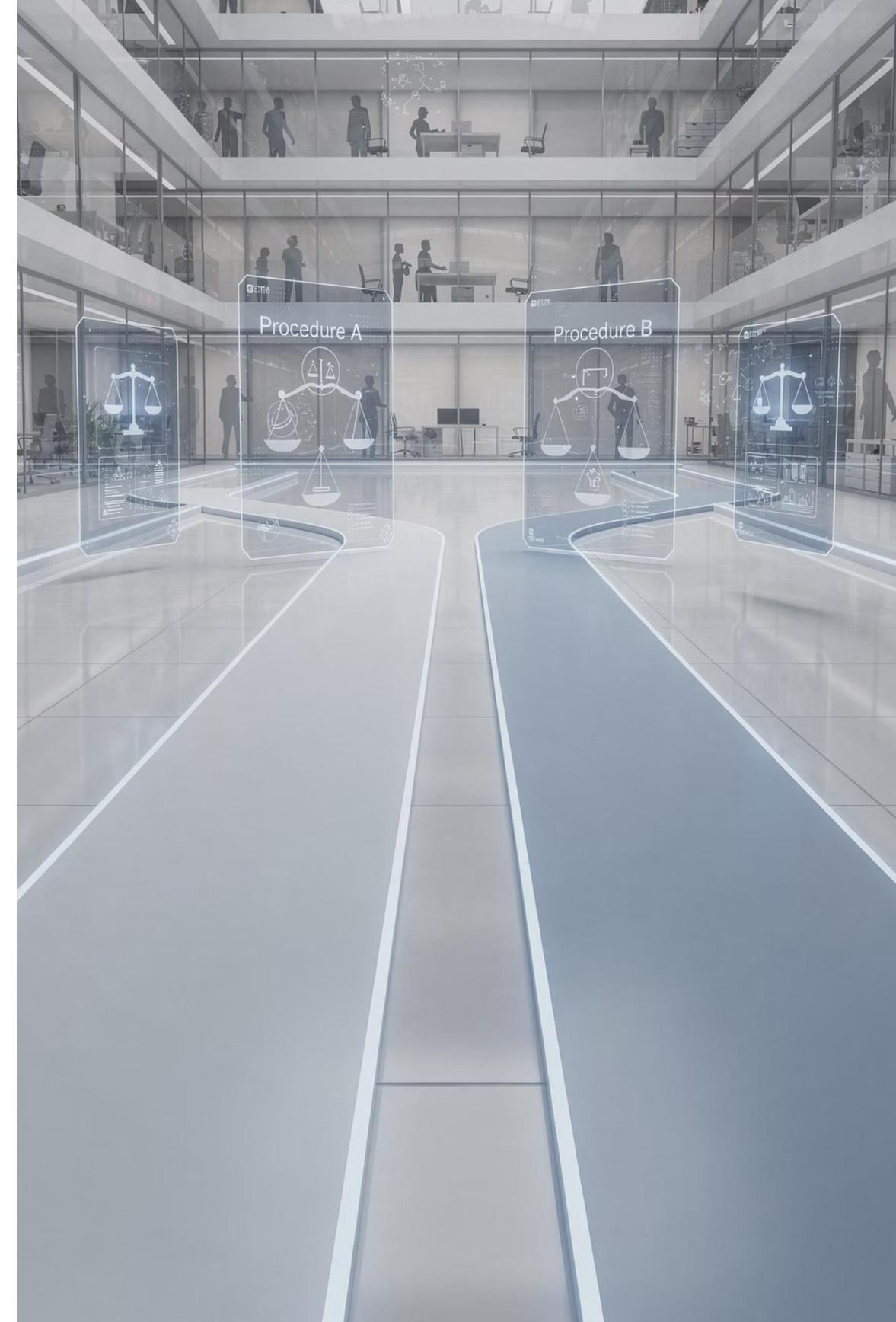
📄 Практика Верховного Суду неодноразово підкреслювала, що істотні порушення вимог КПК, допущені на стадії досудового розслідування, можуть мати незворотні наслідки для всього кримінального провадження.

РОЗДІЛ 2

Форми досудового розслідування

Досудове розслідування в українському кримінальному процесі не є однією універсальною процедурою. Законодавець заклав у КПК дві базові форми, які відрізняються за предметом, процедурними особливостями, строками та процесуальними інструментами.

Нормативна основа — стаття 215 КПК України: досудове розслідування злочинів здійснюється у формі досудового слідства, а кримінальних проступків — у формі дізнання.

Логіка поділу на форми

Злочини

Потребують більшого арсеналу повноважень, глибшої доказової роботи, зазвичай довших строків і складнішої структури розслідування

Кримінальні проступки

Законодавець прагне розслідувати швидше, економніше за ресурсами, із певними спеціальними правилами

Як тільки ми правильно кваліфікували діяння, ми одночасно визначили базову форму розслідування, а значить і частину процесуальних правил.

Досудове слідство: повна форма для злочинів

Поняття

Досудове слідство — основна "повна" форма досудового розслідування для злочинів. Це процедура, яка заточена під повноцінне судове доведення по злочинах.

Інструментарій

Стандартний інструментарій слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій застосовується у повному режимі, з судовими дозволами та гарантіями, які передбачає КПК.

Національна поліція
Слідчі підрозділи

Органи безпеки
Слідчі підрозділи

ДБР
Слідчі підрозділи

НАБУ
Детективи

БЕБ
Детективи

Практичний приклад розмежування форм

Ситуація А: Проступок

У супермаркеті особа непомітно взяла чужу річ незначної вартості, її одразу затримали охоронці, факт очевидний, доказова база проста.

Форма: дізнання — швидкий процес

Ситуація Б: Злочин

Група осіб здійснила серію крадіжок із проникненням до житла, є співучасники, необхідні обшуки, тимчасовий доступ до речей і документів, експертизи, аналіз телефонних з'єднань.

Форма: досудове слідство — повний процес

Дізнання: форма для кримінальних проступків

Дізнання — форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування кримінальних проступків. Це не спрощений варіант слідства, який можна обрати за бажанням, а процесуальна форма, жорстко прив'язана до категорії кримінального правопорушення.

Дізнавач

Наділяється повноваженнями слідчого та несе відповідальність за законність і своєчасність здійснення дізнання

Керівник органу дізнання

Організовує дізнання та визначає дізнавача, забезпечує внутрішню структуру органу

Глава 25 КПК

Спеціальні правила для проступків: дізнання = загальні правила КПК + особливості Глави 25

Особливості доказів у провадженні про проступки

Додаткові джерела

Стаття 298-1 КПК передбачає додаткові процесуальні джерела доказів

- Пояснення осіб
- Результати медичного освідування
- Висновок спеціаліста
- Показання технічних приладів та засобів фото- і відеофіксації

❏ Важливе обмеження: ці додаткові джерела не можуть бути використані у провадженні щодо злочину, крім випадку, коли є ухвала слідчого судді за клопотанням прокурора. Закон дозволяє швидше документувати прості події, але обмежує міграцію таких спрощених доказових джерел у більш суворий режим злочинів.

РОЗДІЛ 3

Межі та строки досудового розслідування

Через межі, строки, підслідність і підсудність досудове розслідування набуває рис юридично впорядкованої діяльності, а не безкінечного процесу з невизначеним суб'єктом і результатом.

Багатовимірність меж досудового розслідування

Часові межі

Строки досудового розслідування, встановлені КПК

Предметні межі

Обсяг і зміст обвинувачення

Суб'єктні межі

Підслідність — хто розслідує

Юрисдикційні межі

Підсудність у контексті судового розгляду

КПК України послідовно виходить з того, що досудове розслідування не може здійснюватися поза встановленими законом межами, а їх порушення тягне істотні процесуальні наслідки.

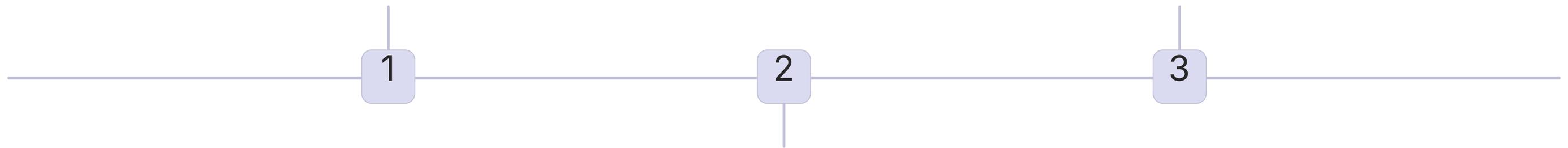
Строки досудового розслідування

Внесення до ЄРДР

Завершення розслідування

Початок перебігу строку досудового розслідування

Кінцева точка строку залежно від категорії правопорушення

Повідомлення про підозру

Ключовий момент для обчислення строків

Строки досудового розслідування є однією з ключових гарантій прав особи у кримінальному провадженні. Вони безпосередньо пов'язані з принципом розумного строку, закріпленим у статті 28 КПК України.

Внесення відомостей до ЄРДР має не лише інформаційне, а й строго процесуальне значення, оскільки саме з цього моменту держава бере на себе обов'язок діяти у визначених законом строках.

Відсутність строку до повідомлення про підозру

Чому немає жорсткого строку?

КПК не встановлює окремого граничного строку для періоду від внесення відомостей до ЄРДР до повідомлення особі про підозру. Це не прогалина, а свідоме рішення законодавця.

- Особа може бути невстановленою
- Подія потребує первинної перевірки
- Жорсткий строк стимулював би формальне поспішне вручення підозр

Компенсаційні механізми

- Принцип розумного строку (ст. 28 КПК)
- Судовий контроль
- Можливість оскарження бездіяльності слідчого/прокурора

Наслідки порушення строків

Закриття провадження

Можливість закриття кримінального провадження у передбачених законом випадках

Недопустимість доказів

Визнання окремих доказів недопустимими через порушення процесуальних строків

Скасування рішень

Формування підстав для скасування судових рішень

Порушення строків досудового розслідування не є суто технічною помилкою. Строк виступає не просто часовим орієнтиром, а інструментом захисту особи від надмірного і тривалого кримінального переслідування.

Підсудність: приклад обшуку житла

Класична ситуація

Орган досудового розслідування фізично розташований у м. Запоріжжі, але має намір провести обшук житла, яке фактично знаходиться у м. Дніпро.

1

Правило підсудності

Клопотання про обшук розглядає слідчий суддя суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться об'єкт обшуку

2

Правильне рішення

Звертатися до слідчого судді районного суду м. Дніпра, на території якого розташоване житло

3

Наслідки помилки

Відмова у розгляді або недопустимість доказів, отриманих за дозволом суду поза його юрисдикцією

Висновки: система процесуальних обмежень

Впорядкованість

Забезпечення впорядкованості кримінального переслідування через чіткі межі та строки

Захист прав

Запобігання свавільному втручанню у права особи через систему гарантій

Передбачуваність

Гарантування передбачуваності та контрольованості дій органів досудового розслідування

Досудове розслідування — це не просто пошук істини, а діяльність, жорстко обмежена часом, компетенцією і юрисдикцією. Межі та строки досудового розслідування, правила підслідності й підсудності утворюють єдину систему процесуальних обмежень, яка є фундаментом законності кримінального провадження.

Процесуальні функції та судовий контроль на стадії досудового розслідування

Досудове розслідування — це не просто сукупність слідчих дій. Це арена реалізації процесуальних функцій, які визначають роль кожного учасника кримінального провадження та забезпечують баланс між публічним інтересом і правами людини.

РОЗДІЛ 1

Поняття процесуальних функцій у кримінальному провадженні

Процесуальні функції — це основні напрями процесуальної діяльності, які об'єктивно впливають із завдань кримінального процесу та розподіляються між різними суб'єктами провадження. Хоча КПК України не містить легального визначення процесуальних функцій, їх наявність прямо впливає із завдань кримінального провадження, принципу змагальності сторін та системи повноважень учасників процесу.

Три базові процесуальні функції

Функція обвинувачення

Держава ініціює кримінальне переслідування та забезпечує його реалізацію через слідчого та прокурора

Функція захисту

Противага обвинуваченню, необхідний елемент змагального процесу, реалізується підозрюваним та захисником

Функція судового контролю

Незалежний арбітр, який забезпечує дотримання правил гри та захист прав людини

На стадії досудового розслідування ці функції не лише співіснують, а й перебувають у постійній взаємодії та напруженні, що забезпечує дотримання балансу між публічним інтересом і правами людини.

Функція обвинувачення: суб'єкти та зміст

Хто реалізує?

- Слідчий або дізнавач — безпосереднє здійснення розслідування
- Прокурор — процесуальне керівництво та носій публічного обвинувачення

Що включає?

- Виявлення ознак кримінального правопорушення
- Збирання та перевірка доказів
- Формування підозри
- Визначення меж кримінального переслідування
- Прийняття процесуальних рішень

Принципова вимога до обвинувачення

Функція обвинувачення не може зводитися до будь-якою ціною досягти обвинувального результату. КПК зобов'язує органи досудового розслідування та прокурора виявляти як обставини, що викривають особу, так і ті, що її виправдовують або пом'якшують відповідальність.

Ця вимога має не декларативний, а принципний характер, оскільки прямо пов'язана з презумпцією невинуватості та завданням недопущення притягнення до відповідальності невинуватих осіб.

Функція захисту: протипага обвинуваченню

Суб'єкти функції захисту

- Підозрюваний
- Обвинувачений
- Захисник
- Законні представники

Зміст функції захисту

- Спростування підозри
- Подання доказів на користь особи
- Заявлення клопотань і відводів
- Оскарження рішень слідчого і прокурора
- Участь у слідчих діях

Активний характер функції захисту

- ❏ Важливо: Функція захисту не є пасивною. Сучасна модель кримінального процесу розглядає захисника як активного процесуального суб'єкта, здатного впливати на напрям і зміст досудового розслідування.

Верховний Суд у своїй практиці неодноразово наголошував, що формальне допущення захисника без реального забезпечення можливості здійснювати захист є порушенням права на захист, яке може мати істотні процесуальні наслідки.

Слідчий суддя: носій судового контролю

Особливістю сучасного українського кримінального процесу є те, що функція судового контролю реалізується вже на стадії досудового розслідування. Введення інституту слідчого судді стало однією з концептуальних новел КПК України 2012 року і ознаменувало перехід до європейської моделі кримінального процесу.

Надання дозволів

Дозволи на проведення слідчих і негласних слідчих дій, що обмежують права людини

Запобіжні заходи

Вирішення питань про застосування запобіжних заходів, пов'язаних з обмеженням свободи

Розгляд скарг

Розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого і прокурора

Значення судового контролю

01

Запобігання свавіллю

Запобігає свавільному втручанню у права і свободи людини з боку органів розслідування

02

Забезпечення пропорційності

Забезпечує дотримання принципу пропорційності при обмеженні конституційних прав

03

Підвищення якості

Підвищує якість і дисципліну досудового розслідування через незалежний контроль

Взаємодія процесуальних функцій

Жодна з процесуальних функцій не може реалізовуватися ізольовано. Досудове розслідування є процесом постійної взаємодії: обвинувачення ініціює і спрямовує переслідування, захист реагує, спростовує і коригує, а судовий контроль стримує і врівноважує. Саме цей баланс робить кримінальний процес правовим, а не репресивним.

РОЗДІЛ 2

Судовий контроль на стадії досудового розслідування

Однією з ключових відмінностей сучасного кримінального процесу від його історичних, інквізиційних моделей є те, що досудове розслідування більше не є "закритою зоною" для суду. Саме на цій стадії судовий контроль набуває особливого значення, оскільки тут відбувається найбільш інтенсивне втручання держави у права і свободи людини.

Поняття та призначення судового контролю

Судовий контроль у кримінальному провадженні — це форма здійснення судової влади, спрямована на перевірку законності, обґрунтованості та пропорційності процесуальних рішень, дій або бездіяльності органів досудового розслідування і прокурора.

Нормативні засади

- Конституційний принцип верховенства права
- Право кожного на судовий захист
- Положення КПК України про повноваження слідчого судді

Призначення

Забезпечення того, щоб кримінальне переслідування здійснювалося правовими засобами і в правових межах. Це гарантійний механізм, спрямований на захист особи від свавільного застосування владних повноважень.

Основні напрями судового контролю

Контроль за втручанням у конституційні права

Надання дозволів на обшук, тимчасовий доступ до речей, арешт майна, негласні слідчі дії, застосування запобіжних заходів

Контроль за заходами забезпечення провадження

Перевірка обґрунтованості застосування запобіжних заходів, оцінка ризиків, пошук менш обмежувальних засобів

Контроль за рішеннями та діями

Розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, виправлення процесуальних помилок

Контроль за втручанням у конституційні права

Найбільш відчутною сферою судового контролю є надання дозволів на процесуальні дії, що безпосередньо обмежують основоположні права людини. У цих випадках слідчий суддя покликаний перевірити наявність правових підстав для втручання, обґрунтованість клопотання та пропорційність втручання поставленій меті.

Обшук житла

Доступ до документів

Арешт майна

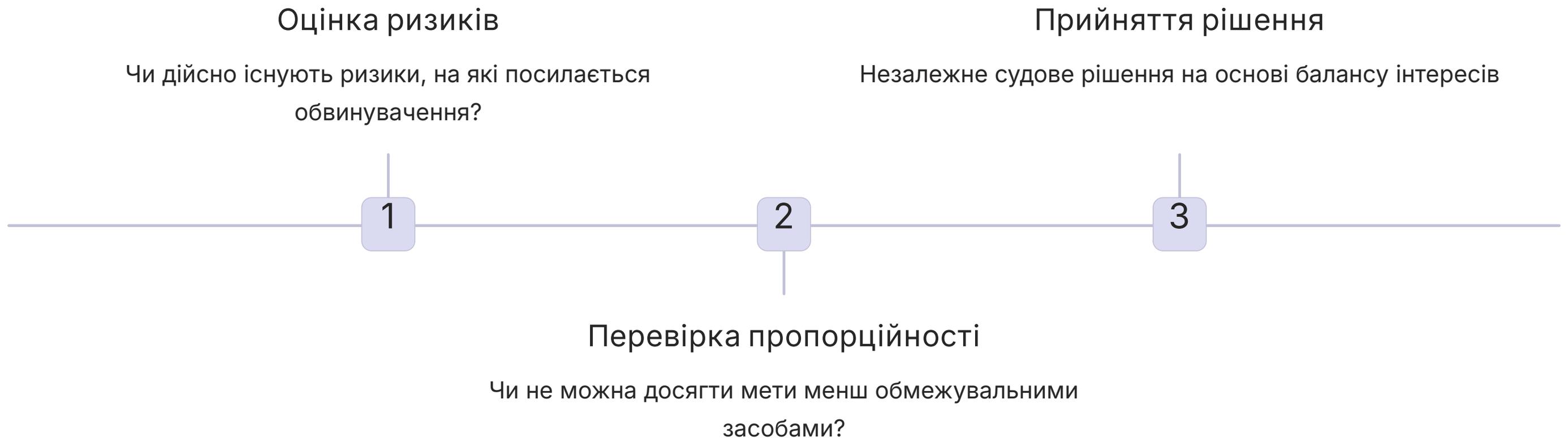
Негласні дії

Контроль за запобіжними заходами

Особливе місце у системі судового контролю займає перевірка обґрунтованості застосування заходів забезпечення кримінального провадження, насамперед — запобіжних заходів.

- ❏ **Позиція Верховного Суду:** Автоматичне застосування тримання під вартою або формальне посилення на тяжкість злочину є несумісними з вимогами КПК та стандартами справедливого суду.

Розгляд скарг: оперативне реагування

Механізм скарг дозволяє:

- Оперативно реагувати на порушення прав учасників провадження
- Виправляти процесуальні помилки ще на стадії досудового розслідування
- Запобігати накопиченню порушень, які можуть зруйнувати всю справу

Слідчий суддя виступає не як "каральний орган", а як гарант процесуальної дисципліни, який забезпечує дотримання правил кримінального процесу всіма його учасниками.

Межі судового контролю: чого суд робити не може

✘ Не здійснює розслідування

Суд не проводить слідчі дії та не збирає докази

✘ Не підміняє слідчого

Суд не приймає рішення про напрям розслідування

✘ Не оцінює винуватість

Суд не дає оцінки доказам з точки зору винуватості особи

✘ Не формує обвинувачення

Суд не визначає зміст та обсяг обвинувачення

Функція суду полягає не в управлінні розслідуванням, а в охороні правового порядку, у межах якого це розслідування здійснюється. Надмірне розширення судового контролю може призвести до порушення балансу процесуальних функцій.

Судовий контроль як елемент балансу процесу

Саме завдяки судовому контролю досудове розслідування перестає бути виключно адміністративною діяльністю правоохоронних органів і набуває справді правового характеру.

Ключові характеристики судового контролю

Невід'ємна складова процесу

Судовий контроль є обов'язковим елементом сучасного кримінального провадження

Захист прав і свобод

Забезпечує дотримання конституційних прав людини під час розслідування

Запобіжник свавілля

Виступає стримувальним механізмом від непропорційного переслідування

Підвищення якості

Сприяє легітимності та якості результатів досудового розслідування

Висновок: ідея судового контролю

Держава не має права переслідувати особу без постійного і незалежного судового контролю.

Важливо не просто знати перелік повноважень слідчого судді, а усвідомити ідею, яка лежить в основі цього інституту. На стадії досудового розслідування реалізуються всі ключові процесуальні функції кримінального процесу, формується змагальний характер провадження та забезпечується баланс між інтересами держави і правами особи.

Розуміння процесуальних функцій та механізмів судового контролю дозволяє побачити досудове розслідування не як набір дій, а як цілісну, логічно вибудовану систему, що відповідає стандартам правової держави та справедливого судочинства.

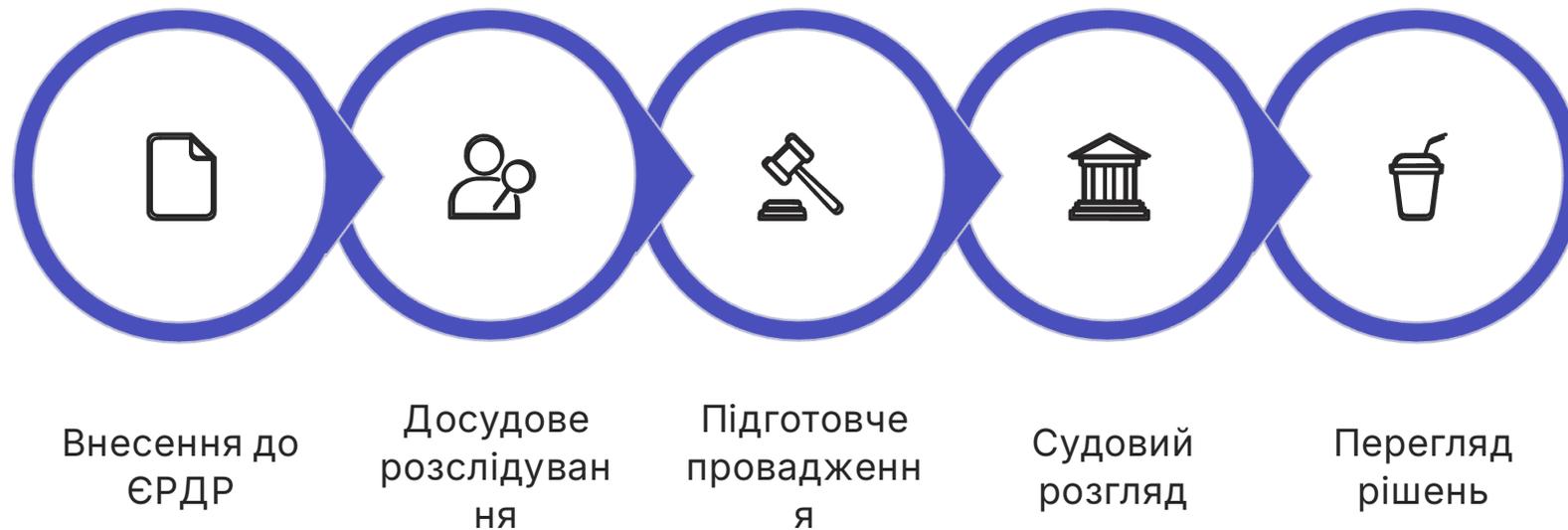

Досудове розслідування: Повний навчальний курс

Системний підхід до вивчення ключової стадії кримінального процесу
України

Стадії кримінального процесу: логіка руху провадження

Кримінальний процес — це не хаотичний набір дій, а чітко структурована система послідовних стадій. Кожна стадія має власну мету, учасників і процесуальні результати. Розуміння цієї логіки допомагає не лише успішно скласти іспит, але й орієнтуватися в реальній практиці. Давайте розглянемо, як саме рухається кримінальне провадження від моменту виявлення злочину до виконання судового рішення.

Ця послідовність не є формальністю — кожна стадія логічно впливає з попередньої. Досудове розслідування збирає докази, судовий розгляд їх оцінює, а виконання реалізує прийняте рішення. Запам'ятайте: неможливо перейти до наступної стадії, не завершивши попередню належним чином.

Досудове розслідування ≠ судове провадження

Одна з найпоширеніших помилок студентів — ототожнення досудового розслідування з судовим провадженням. Насправді це дві принципово різні стадії з власними цілями, учасниками та результатами. Розуміння цих відмінностей критично важливе для правильної кваліфікації процесуальних дій та оцінки їх законності.

Досудове розслідування

- Мета: збирання та перевірка доказів
- Результат: обвинувальний акт або закриття провадження
- Хто вирішує: слідчий, прокурор
- Винуватість: не встановлюється
- Функція: обвинувачення

Судове провадження

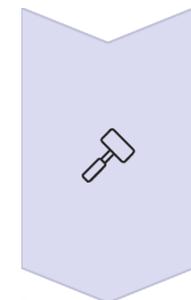
- Мета: встановлення істини та вирішення справи
- Результат: вирок або ухвала суду
- Хто вирішує: суд
- Винуватість: встановлюється судом
- Функція: правосуддя

📌 Важливо: на досудовому розслідуванні ніхто не визнається винним. Це виключна прерогатива суду відповідно до презумпції невинуватості.

Форми досудового розслідування

Законодавець передбачив дві форми досудового розслідування, вибір яких залежить від тяжкості правопорушення. Ця диференціація дозволяє оптимізувати процесуальні ресурси та забезпечити пропорційність процесуальних дій характеру вчиненого діяння.

Досудове слідство

Застосовується при розслідуванні злочинів. Здійснюється слідчим під процесуальним керівництвом прокурора. Регулюється главами 18-25 КПК України. Передбачає повний комплекс слідчих дій та процесуальних гарантій.

Дізнання

Застосовується при розслідуванні кримінальних проступків. Здійснюється дізнавачем. Регулюється главою 25¹ КПК України. Характеризується спрощеною процедурою та скороченими строками.

Форма досудового розслідування не обирається довільно — вона визначається категорією кримінального правопорушення, передбаченою в обвинуваченні.

Джерела доказів: загальні vs для проступків

Система джерел доказів у кримінальному процесі є ключовим елементом доказування. При цьому законодавець встановив особливий режим для провадження щодо кримінальних проступків, розширивши перелік допустимих джерел. Ця відмінність часто стає пасткою на іспитах та в практичній діяльності.

Загальні джерела доказів (ст. 84 КПК)

- Показання свідка, потерпілого
- Показання підозрюваного, обвинуваченого
- Показання експерта
- Речові докази
- Документи
- Висновки експертів

Додаткові джерела для проступків (ст. 298² КПК)

- Відомості з автоматичних технічних засобів
- Показання технічних приладів із функціями фото- та кінозйомки
- Інші документи та матеріали, одержані стороною обвинувачення

Обмеження: ці джерела можуть використовуватися виключно у провадженні щодо кримінальних проступків.

Запам'ятайте через контраст: для злочинів — тільки класичні джерела, для проступків — розширений перелік. Спроба використати спрощене джерело в справі про злочин призведе до визнання доказу недопустимим.

Часова вісь досудового розслідування

Процесуальний час у кримінальному провадженні має критичне значення. Розуміння темпоральної структури досудового розслідування допомагає правильно оцінювати законність дій слідчого та прокурора, а також захищати права учасників провадження.

Внесення відомостей до ЄРДР

Початковий момент кримінального провадження.
Фіксується дата та час внесення.

1

Повідомлення про підозру

Момент офіційного пред'явлення підозри конкретній особі. З цього моменту починаються строки розслідування.

2

3

4

Період до повідомлення про підозру

Немає фіксованого строку — діє принцип розумності.
Проводяться невідкладні слідчі дії.

Строки розслідування

Залежать від категорії правопорушення: для проступків — до 3 місяців, для злочинів — від 2 до 18 місяців з можливістю продовження.

❏ Критично важливо: відсутність фіксованого строку до повідомлення про підозру не означає безстроковість. Тривале невручення підозри може стати підставою для закриття провадження за скаргою.

Межі досудового розслідування: чотири виміри

Досудове розслідування не може бути безмежним — воно обмежене за чотирма вимірами. Розуміння цієї системи меж дозволяє аналізувати законність розслідування, правильно кваліфікувати процесуальні порушення та обирати ефективні засоби захисту. Кожен вимір має власну правову природу та наслідки порушення.

Часові межі

Строки досудового розслідування визначаються категорією правопорушення та встановлюються КПК. Порушення строків може призвести до закриття провадження за скаргою сторони захисту.

Предметні межі

Визначаються подією кримінального правопорушення, зафіксованою в ЄРДР. Розслідування не може виходити за межі цієї події без зміни правової кваліфікації.

Суб'єктні межі

Підслідність — віднесення справи до компетенції конкретного органу досудового розслідування. Визначається статтею 216 КПК залежно від виду правопорушення.

Юрисдикційні межі

Підсудність — визначення суду, який має право розглядати справу. Впливає на досудове розслідування через територіальну та інстанційну прив'язку.

Ці чотири виміри взаємопов'язані та формують цілісну систему процесуальних гарантій. Порушення будь-якої з меж може стати підставою для оскарження дій слідчого або прокурора, а в окремих випадках — для визнання доказів недопустимими.

Підслідність vs підсудність

Ці два поняття часто плутають, що призводить до серйозних помилок на іспитах та в практиці. Хоча обидва терміни стосуються розподілу компетенції, вони мають принципово різну природу та застосовуються на різних стадіях процесу.

Підслідність

Що визначає:	Орган досудового розслідування
Кого стосується:	Слідчих, дізнавачів
Вплив на досудове розслідування:	Визначає, хто проводить розслідування
Регулювання:	Стаття 216 КПК України

Типові помилки: невірне визначення органу розслідування, ігнорування спеціальної підслідності, непередача справи за підслідністю.

Ключова відмінність: підслідність діє на досудовому розслідуванні, підсудність — у судових стадіях. Але підсудність також впливає на досудове розслідування через визначення слідчого судді для судового контролю.

Підсудність

Що визначає:	Суд для розгляду справи
Кого стосується:	Судів різних інстанцій
Вплив на досудове розслідування:	Визначає територіального слідчого суддю
Регулювання:	Статті 31-33 КПК України

Типові помилки: звернення до неналежного суду, плутанина між місцевою та інстанційною підсудністю.

Процесуальні функції на досудовому розслідуванні

Кримінальний процес будується на розподілі процесуальних функцій. На досудовому розслідуванні цей розподіл має особливе значення, оскільки визначає баланс інтересів і гарантує справедливість провадження. На відміну від судового розгляду, де всі три функції чітко розмежовані, на досудовому розслідуванні існує певна асиметрія.

Обвинувачення

Здійснюється слідчим і прокурором. Збирання доказів винуватості, висунення підозри, складання обвинувального акта. Домінуюча функція на цій стадії.

Захист

Здійснюється захисником і підозрюваним. Спростування підозри, збирання виправдувальних доказів, оскарження дій слідчого. Реалізується через право на захист.

Судовий контроль

Здійснюється слідчим суддею. Перевірка законності обмеження прав, дозволи на слідчі дії, розгляд скарг. Забезпечує баланс між обвинуваченням і захистом.

Важливо розуміти: це не ієрархія, а система стримувань і противаг. Слідчий суддя не керує розслідуванням і не підміняє слідчого, але контролює дотримання прав та свобод. Обвинувачення активне, але обмежене законом і судовим контролем. Захист має рівні права на збирання доказів, хоча на практиці його можливості часто менші.

❏ Помилка багатьох студентів: сприйняття слідчого судді як керівника розслідування. Насправді він — арбітр, що стежить за законністю, але не втручається в хід розслідування.

Слідчий суддя: може / не може

Розуміння меж повноважень слідчого судді критично важливе для практики. Міф про "всемогутнього суддю" на досудовому розслідуванні не відповідає дійсності — КПК чітко визначає компетенцію.

✓ Слідчий суддя МОЖЕ

- Обирати, змінювати, скасовувати запобіжні заходи
- Надавати дозвіл на обшук житла
- Дозволяти тимчасовий доступ до речей і документів
- Розглядати скарги на дії слідчого, прокурора
- Дозволяти затримання понад 72 години
- Накладати арешт на майно

Слідчий суддя — це гарант прав учасників процесу, а не додатковий орган розслідування. Його рішення мають контрольний, а не директивний характер.

✗ Слідчий суддя НЕ МОЖЕ

- Давати вказівки слідчому про напрямок розслідування
- Самостійно змінювати кваліфікацію
- Закривати кримінальне провадження (крім винятків)
- Оцінювати докази по суті обвинувачення
- Виконувати функцію обвинувачення
- Подавати апеляцію на власні рішення

Типові помилки досудового розслідування та їх наслідки

Теорія стає зрозумілішою, коли бачиш практичні наслідки порушень. Ця таблиця показує найпоширеніші помилки слідчих і прокурорів та їхню процесуальну ціну. Запам'ятайте не просто норму закону, а те, до чого призводить її порушення у реальному житті.

Проведення обшуку без ухвали слідчого судді

Наслідок: Усі вилучені докази визнаються недопустимими (ст. 87 КПК). Можлива кримінальна відповідальність за порушення недоторканості житла.

Порушення права на захисника під час допиту

Наслідок: Показання підозрюваного не можуть використовуватися як доказ (ч. 2 ст. 87 КПК). Можливе закриття провадження через істотне порушення прав.

Перевищення строків досудового розслідування без продовження

Наслідок: Підстава для закриття провадження за клопотанням сторони захисту (п. 9 ч. 1 ст. 284 КПК). Прокурор втрачає право направити справу до суду.

Невнесення відомостей до ЄРДР перед початком слідчих дій

Наслідок: Усі зібрані докази є недопустимими. Можлива дисциплінарна відповідальність слідчого та прокурора, скасування їх процесуальних рішень.

Розслідування справи неналежним органом (порушення підслідності)

Наслідок: Обвинувальний акт повертається прокурору. Можлива втрата доказів через закінчення строків розслідування. Справа передається за підслідністю.

Фальсифікація доказів або протоколів слідчих дій

Наслідок: Кримінальна відповідальність за ст. 366 КК (службове підроблення). Закриття провадження. Дисциплінарна відповідальність та звільнення.

❑ Емоційний момент: кожна помилка — це не просто абстрактне порушення норми. Це зірвані розслідування, втрачені докази, безкарні злочинці або незаконно переслідувані невинні люди. Якість досудового розслідування визначає якість правосуддя.

Досудове розслідування — в одному кадрі

Узагальнююча схема для системного розуміння та повторення перед іспитом. Всі ключові елементи досудового розслідування у взаємозв'язку.

1

Мета стадії

Збирання та перевірка доказів для встановлення обставин кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила

2

Форми

Досудове слідство (злочини) та дізнання (кримінальні проступки) — вибір форми залежить від категорії правопорушення

3

Межі

Часові, предметні, суб'єктні (підслідність) та юрисдикційні (підсудність) — система обмежень повноважень органів розслідування

4

Функції

Обвинувачення (слідчий, прокурор), захист (підозрюваний, захисник), судовий контроль (слідчий суддя) — баланс процесуальних сил

5

Результат

Обвинувальний акт, клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності або постанова про закриття кримінального провадження

Досудове розслідування — це не просто технічна стадія, а складна система процесуальних відносин, що ґрунтується на балансі інтересів держави та особи, принципах змагальності та забезпечення права на захист.